

Jasmina Nedeljković
Fakultet za pravne i poslovne nauke,
dr Lazar Vrkatić, Novi Sad

UDK 159.942.2
Оригинални научни рад
Примљен: 17. 06. 2012.

Tatjana Stefanović Stanojević¹
Aleksandra Kostić
Univerzitet u Niša
Filozofski fakultet, Niš

ROMANSA KAO STABILNO ISKUSTVO ODRASLIH: POKUŠAJ MERENJA

Apstrakt

Romansa je termin koji se u novijoj literaturi ustalio za određenu formu partnerskih, ljubavnih veza. Reč je o kompleksu osećanja koja se razvijaju u partnerskoj vezi i koja su negde između romantične ljubavi, zaljubljenosti i ljubavi (od romantične ljubavi razlikuje se po seksualnoj strastvenosti, od zaljubljenosti po kapacitetu da traje, a od ljubavi po idealizaciji i agresivnosti). Dakle, romansu odlikuju: strastvena seksualnost (erotizam), idealizacija partnera i veze i moguća agresija kao odgovor na predavanje, zavisnost i ranjivost u odnosu na partnera. Tradicionalno psihološko tumačenje je da je romansa faza u ljubavnom odnosu koja traje kratko. U analizi razloga zbog kojih romansa obično traje kratko najvažnijim faktorom smatra se netolerancija napetosti koju stvaraju brojni rizici: idealizacija, seksualna strastvenost i agresivnost. U susretu sa napetošću, pobeđuje čovekova potreba za sigurnošću. Otuda, romansa biva pretvorena u ljubav. Ljubav je kompleks koji se sastoji iz tri sistema: sistema afektivne vezanosti, sistema pažnje i sistema seksualnog ponašanja. Pretpostavljamo da je jedan od sistema odgovoran za prevođenje romanse u ljubav i da je to upravo sistem afektivne vezanosti.

Sa ciljem provere navedene pretpostavke, formulisano je očekivanje da će postojati razlike između obrazaca afektivne vezanosti u odnosu na preferiranje tipa partnerske veze. Organizovano je dvofazno istraživanje: U prvoj fazi sačinjen je upitnik za procenu partnerske veze i sprovedeno istraživanje na uzorku (N = 297) studenata Filozofskog fakulteta u Nišu. Faktorskom analizom izdvojena su dva faktora, imenovana kao Sigurna baza i Romansa. U drugoj fazi (N = 200), uz upitnik ljubavnih odnosa (Ljubavni odnosi: romansa, Stefanović Stanojević, Nedeljković, Dragičević, 2012) zadat je i upitnik za procenjivanje individualnih razlika u afektivnoj vezanosti (Experiences in Close Relationships – Revised (ECR-R) questionnaire, Fraley, Waller, Brennan, 2000).

Rezultati analize varijanse potvrđuju očekivanje da će se ispitanici koji pripadaju različitim obrascima vezanosti statistički značajno razlikovati i po potrebi za partnerom kao sigurnom bazom, i po potrebi za romansom u ljubavnoj vezi. Analizom značajnosti razlika (post hoc) utvrđeno je: Sigurno i preokupirano vezani ispitanici značajno češće preferiraju kvalitet sigurne baze u ljubavnoj vezi od izbegavajuće, i bojažljivo vezanih ispitanika. Bojažljivo vezani ispitanici značajno su skloniji romansi od si-

¹ sstanja63@gmail.com

gurno, i izbegavajuće vezanih ispitanika. Preokupirano vezani ispitanici značajno su skloniji romansi od sigurno, i izbegavajuće vezanih ispitanika.

Dobijeni rezultati doprinose dubljem razumevanju individualnih razlika u sklonostima partnerskim vezama, pre svega identifikujući sigurni obrazac afektivne vezanosti kao obrazac odgovoran za prevođenje romanse u ljubav. Pretpostavljamo da osobe koje pripadaju sigurnom obrascu, budući da su odrastale u ambijentu sigurne baze, kada u romansi postane napeto, rade ono što su naučile: vezuju se i pretvaraju partnera u sigurnu bazu za istraživanje ili u utočište u slučaju nevolje, u svakom slučaju u osobu koja je predvidljiva i lako im dostupna. Nalaz o sklonosti bojažljivo i preokupirano vezanih osoba romansi razumljiv je iz ugla negativne slike o sebi koja im je zajednička i koja ih preporučuje za trijas simptoma romanse. Naime, usled nepoverenja u sebe mogli bi biti skloni ljubomori i agresivnosti, kao i strastvenosti u zamenu za bliskost. Takođe, u nastojanju da sačuvaju partnersku vezu, a bez kapaciteta da je prevedu u stabilniju kategoriju, mogli bi pribegavati njenoj idealizaciji.

Ključne reči: Obrasci afektivne vezanosti, romansa, ljubav

Uvod ili o romansi kao privilegiji

Život u vremenu prelaska iz dvadesetog u dvadeset prvi vek učinio je ljude iscrpljenim i zbunjenim. Potreba za smislom utoliko je dragocenija, a pronalaženje ljubavi značajnije nego ikada. Ne iznenađuje da je ljubav sve češći odgovor na pitanje o smislu života, kao što ne iznenađuje ni da se pojavljuje u različitim, pa i donekle drugačijim formama od dosadašnjih. Pomenućemo samo neke: zaljubljenost, romantična ljubav ili romansa.

Psihološka nauka (uglavnom i dalje u potrazi za preciznim instrumentima), malo se bavi ovim fenomenima. Psihoanalitičari im posvećuju dužnu pažnju. Prema psihoanalitičarima, zaljubljenost je regresivna i defanzivna, smatra se kratkom predigrom stabilnije, ambivalentne ljubavi kada se stvarnost spozna i voljena osoba sagleda onakvom kakva doista jeste, a idealizacija koja rađa iluzije o romantičnoj ljubavi prestaje da bude moguća. Poreklo romantične ljubavi smeštaju u preedipalnu fazu: „U romantičnoj ljubavi suština je u postojanju predstave uzvišene, udaljene i nedostupne žene i odbačenog, ometenog ili neprihvaćenog ljubavnika koji pati. Ovakva situacija i odnos neminovno nameću asocijaciju na prve odnose majke i dečaka. Za razliku od Edipalnog perioda u kome je majka senzualna i nežna, a dečak aktivan u svojim željama i htenjima, u preedipalnom periodu, posebno falusnom, majka je onipotentna, hladna i nedostižna, a dečak pasivan u svom obožavanju, ali i strahu i patnji. Zato bi se i moglo reći da trubadurska ljubav predstavlja dobrim delom reaktivaciju nerazrešenog odnosa sa preedepalnom majkom za koju se muškarci mazohistički fiksiraju...” (Ćurčić, prema Štajner Popović, Brzev Ćurčić, 2008).

Takođe, psihoanalitičari nastoje da odrede razliku između ljubavi i romantične ljubavi: „Romantična ljubav jeste možda uzbudljivija, ali je krhkija i ranjivija, za razliku od zrele ljubavi, koja je možda manje uzbudljiva, ali je stabilnija, dublja i ispunjavajuća na drugačiji i sveobuhvatniji način. Romansa obezbeđuje čaroliju i

sreću trenutka, ali zrela ljubav obezbeđuje sveprožimajuće osećanje zadovoljstva i kontinuirane sreće“ (Ćurčić, prema Štajner Popović, Brzev Ćurčić, 2008).

Shvatanje zaljubljenosti kao regresivne i defanzivne lako je razumeti u kontekstu dvadesetog veka kada su negovani ideali stabilnosti i pouzdanosti. Da li je samo iluzija? Da li je stabilnost za kojom čeznemo zaista realnija od idealizacije, danas se pitaju i psihoanalitičari. (Đorđević, prema Štajner Popović, Brzev Ćurčić, 2008). Pritom, termine romansa, romantična ljubav i zaljubljenost koriste sinonimno. U želji da stvari učinimo jasnijima krenućemo od određenja fenomena. Ljubav je već definisana kao kompleks osećanja (afektivna vezanost, bržnost i seksualnost), dok razliku između romantične ljubavi i ljubavi najčešće nalazimo u odsustvu seksualne komponente, a razliku između zaljubljenosti i ostalih ljubavnih kategorija u kraćem trajanju zaljubljenosti. Romansa je kreativna forma ljubavi koju na velika vrata vraćaju novije generacije psihoanalitičara.

Stiven Mičel, (Mičel, 2008), veruje da su sagledavanje ljubavi na drugačiji način, kao i vera u održivost ove forme u ljudskim životima, deo borbe za vitalnost i smisao ljudske vrste. Romansu tretira kao posebnu, izuzetno važnu i kreativnu formu ljubavi. „Romansa je književni oblik koji se poziva na emocije, maštu i ideale, a pokret romantizma predstavljao je kako u ljudskoj svesti, tako i u umetnosti, revoluciju, zaokret ka strasti, tragici i ličnom smislu koji je postao najdublja i najtrajna promena u životu Zapada“ (Ajzaji Berlin, prema Mičel, 2008). „U svojoj uobičajenoj, svakodnevnoj upotrebi reč romansa označava jedno konkretno osećanje i odnos prema nekoj osobi koji stvaraju emocije, podstiču maštu i neguju odanost idealima. Romansa nastaje u vezi sa osećanjem ljubavi, posebne vrste ljubavi koja sadrži snažna erotska svojstva. Romansa je zaljubljenost, pre nego ljubav (Mičel, 2008).

Pozivajući se na Frojda, Mičel naglašava da je romansa dragocena, jer spaja osećanje ljubavi i osećanje strastvene seksualne želje. *Romansa zahteva i ljubav i želju, u stvari ona nastaje iz napetosti koju stvara istovremenost ljubavi i seksualne želje.* Pored strastvene seksualnosti, romansu odlikuje i kapacitet osobe za idealizaciju i partnera i veze, ali odlikuju je i ranjivost i agresivnost, a usled ideje o jedinstvenosti odabrane osobe. Dakle, romansa nije rezervisana samo za one nedovoljno izgrađenog identiteta, i nije samo kratka predigra stabilnijeg fenomena ljubavi, već može biti održiva forma ljubavnog odnosa odraslih. Za održivu romansu potrebna je osoba spremna da se prepusti dubini osećanja, bez obzira na činjenicu da garancija nema. Održavanje romanse zahteva kapacitet za fantaziju, ali i prihvatanje osećanja ranjivosti i agresivnosti. Pažnju zaslužuje i objašnjenje svakog od pomenutih elemenata romanse.

Romansu odlikuje fantazija: Danas o fantaziji počinjemo da mislimo kao sredstvu koje nam svima omogućava da svet sagledavamo na svoj poseban, životan način. Dok se nekada smatralo da se ne može živeti u zamkovima od peska, savremeni teoretičari, međutim, počinju da dovode u pitanje oštro razdvajanje naše percepcije i naše mašte. Moguće je smatraju oni da zadovoljavajuće mesto za boravak možemo da nađemo jedino ako ga najpre poistovetimo sa svojim omiljenim zamkom od peska. Nema razloga da smatramo da je verzija druge osobe u kontekstu svakodnevnog

nice išta manje ili više realna od uzvišene, idealizovane predstave o drugoj sobi kao predmetu naše želje. Ako svakodnevnu stvarnost uzmemo kao objektivno polazište, tada idealizujuća mašta predstavlja mašinu za pravljenje iluzija. Ali ako stvarnost smatramo konstrukcijom sveta, idealizujuća mašta može da izvuče na površinu de-love sveta i drugih i nas samih koji su veoma stvarni, ali često u senci. Dakle, idealizacija je korisna u romantičnim vezama.

Romansu odlikuje strastvena seksualnost: Avantura i rizik seksualnosti nastaju kao rezultat uklanjanja konvencionalnih granica između selfa i drugih. U seksualnoj strasti prevazilaze se poznate granice sopstvenog iskustva. Za izuzetnu snagu seksualnosti moglo bi se reći da potiče upravo iz njene moći da oslabi svakodnevno psihičko ustrojstvo, da destabilizuje uobičajeno doživljavanje selfa. Snažna seksualna iskustva podrazumevaju višestruka predavanje sebe, odricanja od samokontrole, predavanje drugom, potpunjavanje vlasti drugog... Dok idealizacija usmerava, organizuje i orijentiše našu privrženost, seksualnost stvara pogonsku energiju romantične strasti.

Romansa nas čini ranjivim: Jedno od najznačajnijih svojstava romanse jeste da nas stavlja u položaj da osećamo potrebu, odnosno da čeznemo za drugom osobom. Reč je o osobi koju doživljavam kao posebnu, neuhvatljivu, primamljivu, kao nešto sto istovremeno i imamo i nemamo. Zato što zaljubljenost rađa nadu, čežnju i zavisnost, i zato što nada, čežnja i zavisnost uvek stvaraju rizik ponižavanja, ljubav nas obavezno čini ranjivim.

Romansu prati i agresivnost: Agresivnost u romansi treba shvatiti kao posledicu ugroženosti, kao reakciju na pretnju. Ako nekog želimo i čeznemo za njim, možemo da se nađemo u stvarnoj nevolji. U stvari, nema načina da se nevolja izbegne. Zato što nas ono što od te osobe želimo čini zavisnim od nje, čini nas taocem njenih osećanja prema nama. Želimo da nas ta osoba voli, ali ne možemo da učinimo da to bude tako – to nije ono što želimo. Činjenica da smo ugroženi u nama izaziva bes, agresivnost je reakcija na pretnju, a želja koja dugo traje proizvodi stalno novu pretnju.

Mičel nudi i sopstveni način sagledavanja odnosa romansa–ljubav. Put od romanse do ljubavi popločan je navikama, a zbog potrebe za sigurnošću. Da bismo svoju romansu zaštitili želimo izvesnost i potpunu sigurnost. Stoga sebe ubeđujemo da smo na neki način umanjili rizike kojima se izlažemo i da smo sebi obezbedili sigurnost – čime uklanjamo preduslove za seksualnu želju koja da bi opstala i jačala, zahteva bujnu maštu. Dakle, zaljubljenost nestaje u funkciji stvaranja iluzije sigurnosti. Pretvaranje u naviku koje redovno umanjuje romantičnu ljubav nije svojstveno samoj ljubavi već predstavlja zaštitnu degradaciju, odbranu od ranjivosti koja je svojstvena romantičnoj ljubavi. I što je još važnije ona je posledica načina na koji se ljubav razvijala u detinjstvu.

Afektivna vezanost kao karika koja nedostaje

U susretu sa napetošću pobeđuje potreba za sigurnošću. Kako? Čini nam se da je afektivno vezivanje jedan je od najčešćih načina. Šta se dešava u detinjstvu i zašto je zapravo detinjstvo važno za kvalitet ljubavnih odnosa?

Prema teoriji afektivnog vezivanja (Bowlby, 2011) u ranom detinjstvu na osnovu kvaliteta interakcije majke (ili dominantnog staratelja) sa detetom, razvija se specifičan, nesimetričan odnos između majke i deteta koji biva interiorizovan i u formi unutrašnjeg radnog modela oblikuje kvalitet kasnijih odnosa odrasle osobe sa značajnim drugima. Potreba za vezivanjem je važna potreba zato što obezbeđuje fizičku blizinu majke i samim time veće šanse za preživljavanje, ali i zato što obezbeđuje doživljaj sigurnosti, odnosno obezbeđuje odnos u kojem se razvija self i ljudske sposobnosti od značaja za skladan socioemocionalni razvoj i buduće interpersonalne odnose. Budući da majke na različite načine reaguju na signale koje deca šalju, deca formiraju različite unutrašnje radne modele, sebe i drugih.

Majke koje odlikuje kvalitet responzivnosti, imaju topao, angažovan odnos sa detetom i pružaju mu uglavnom odgovarajuću stimulaciju. Moglo bi se reći da u tom slučaju interakciju majka–dete odlikuje sinhronizovanost. Responzivno materinstvo podrazumeva ispravno tumačenje signala deteta, pravovremeno i dosledno reagovanje na njih. Za dete je važno da kroz interakciju s majkom stekne doživljaj da je ona dostupna i da razvije pozitivna očekivanja: „Kada ne mogu da izađem na kraj sa neprijatnim osećanjima, moja majka je uvek tu za mene i pomoći će mi da se osećam bolje, ona zna kako da me smiri i uteši. Ona zna kako da iz haosa napravi red i smisao, ona ume da otkloni patnju. Uz nju se osećam zaštićeno i bezbedno“. Ovakve majke uspevaju da obezbede deci sigurnu bazu iz koje će radozno istraživati sredinu, ali i utočište kome će se vratiti u slučaju povrede, bolesti, nevolje bilo koje vrste. Dakle, jedna od stvari koju dobri roditelji pružaju svojoj deci je brižljivo stvaranje ambijenta sigurnosti (što je delom iluzija), koji omogućuje uspostavljanje sigurne afektivne vezanosti. Dovoljno dobri roditelji ne razgovaraju sa malom decom o sopstvenim strahovima, brigama i dilemama. Oni rade na stvaranju osećanja zaštićene stalnosti, koje detetu omogućuje da oslobođeno nametnutog opreza otkriva i istražuje sopstveni um, radost življenja. Pošto nauče da vole u ambijentu veštački stvorene i neophodne sigurnosti ranog detinjstva, ova deca ponesu u odrastanje i zapis da ljubav zahteva sigurnost koja znači zaštitu od nepoznatog, neobičnog i opasnog. Teže stabilnosti, predvidljivosti i pouzdanosti, vezuju se i žele da objekti vezanosti budu stalni. Šta to znači u ljubavnom životu?

Videli smo već da ljubavnu romansu odlikuju strastvena seksualnost (erotizam), idealizacija partnera i veze, ali i moguća agresija kao odgovor na predavanje, zavisnost i ranjivost u odnosu na partnera. U analizi razloga zbog kojih romansa obično traje kratko najvažnijim faktorom smatra se netolerancija napetosti koju stvaraju brojni rizici: rizik je idealizacija, *ljubavnici grade zamkove od peska*; rizik je seksualna strastvenost ne toliko zbog prevazilaženja konvencionalnih granica, koliko zbog prevazilaženja granica selfa; rizik je agresivnost kao reakcija na frustraciju. Kada tolerisanje opisanih napetosti postane teško, osobe koje pripadaju sigurnom obrascu rade ono što su naučile u detinjstvu. Stvaraju ambijent veštačke sigurnosti, pretvaraju partnera u naviku, u osobu koja je predvidljiva i lako im dostupna. Put od romanse do ljubavi popločan je navikama, a zbog potrebe za sigurnošću. Tako nastaje ljubav, koju odlikuju brižnost, vezanost, kao i seksualno ponašanje.

Paradoksalno je da nastojanje da sačuvamo ljubav – doprinosi njenom urušavanju, jer uklanja preduslove za seksualnu želju koja da bi opstala zahteva bujnu maštu. „Tako vezanost ironično postaje veliki neprijatelj erotizma. Osećanja odlaska u krajnost, zagonetnosti, tajanstvenosti koje roditelji, u želji da nam obezbede sigurnost, nastoje da uklone iz naših života čine suštinu seksualne privlačnosti erotizma. To su upravo ona svojstva koja uporno težimo da uklonimo iz svakodnevnog života“ (Mičel, 2008, str. 44).

Dosadašnje izlaganje dovodi nas pred par pitanja. Pretvaranje romanse u ljubav, a po uzoru iz detinjstva, umeju da izvedu samo osobe koje pripadaju obrascu sigurne afektivne vezanosti. Šta rade ostali? I da li je to šansa za romansu? Takođe se postavlja pitanje da li, ukoliko zbog promene društvenih okolnosti, standard mentalnog zdravlja ljudi u dvadeset prvom veku prestaje da bude sigurni obrazac, odnosno ukoliko sigurni obrazac prestaje da bude dovoljno adaptivan, postoji mogućnost da u nekom od drugih modaliteta afektivne vezanosti ostanemo dosledni romansi i ne prevedemo je u ljubav. Dakle, da li će uslov za ostanak u romansi biti modalitet afektivne vezanosti koji se razvija u novim okolnostima ili su romansi sklone osobe u nekom od već identifikovanih *nesigurnih* obrazaca? Prikaz do sada evidentiranih obrazaca deo je odgovora na pitanje:

Izbegavajući obrazac: Majke koje odlikuje neresponzivnost sklone su bavljenju detetom u režimu koji obezbeđuje zadovoljavanje fizioloških, ali ne i psiholoških potreba deteta. Suočeno sa doslednim neodgovaranjem na signale, dete prolazi kroz trijas simptoma (POP², Bowlby, 2011), formira negativnu sliku o drugima i odbrambeno pozitivnu sliku o sebi. Dakle, budući da drugi ne zaslužuju poverenje i ljubav, opstanak će zavisiti od ulaganja u samog sebe. Oklopljeni i nepoverljivi, odrastaju oslonjeni na sopstvene snage. Ljubavne veze kao najčešća forma partnerskog odnosa odraslih, po prirodi stvari – podrazumevaju intenzivna emotivna ulaganja u partnera i nose rizik da ćemo biti razočarani. Osobe koje pripadaju izbegavajućem obrascu nastoje da sebi ne dozvole još jednom istu grešku: poverenje u druge i očekivanja od drugih već su ih doveli do razočaranja. U ljubavnim vezama, osobe koje pripadaju ovakvom obrascu sebi ne dozvoljavaju investiranje u partnera, veze su im površne ili samo seksualne. Romansu naravno izbegavaju, čak istraživanja potvrđuju i da izbegavaju seksualnu strastvenost, možda zato što prepoznaju da svaka vrsta strastvenosti testira granice selfa. Teško stečeni oklop ne rizikuju da izgube.

Preokupirana afektivna vezanost: Deca čije majke su samo selektivno bile responzivne, ponela su iz detinjstva sliku o sebi kao manje vrednima, a o drugima, kao o osobama koje su nedovoljno dostupne i oko kojih se treba truditi. Željni ljubavi i pažnje, stvoreni su za romansu. Romansa za njih znači bar dve stvari: strastvenu posvećenost partneru, ali i strastvenu posvećenost partnera. Prvo je važno kao oblik kontrole partnera, a drugo kao ulaganje koje bi moglo da popravi negativnu sliku o sebi koju nose iz detinjstva. Dakle, *on treba da me stalno i toliko voli da pomalo po-*

² Protest
Očaj
Poricanje

činjem i samu sebe da volim. Potreba za pripadanjem *visoko vrednovanom drugom* toliko je jaka da preokupirano afektivno vezane osobe baš kao i u detinjstvu pristaju da plate svaku cenu. U očajničkoj potrazi za garancijom da će ljubav zauvek trajati, oni nastoje da romansu prevedu u brak, nastoje da obezbede pripadanje partneru i po cenu gubitka strasti. Dakle, cena je ponekad odustajanje od romanse.

Dezorganizovana afektivna vezanost: deca koja iz detinjstva nose doživljaj straha sa kojim nemaju strategiju izlaženja na kraj, formirala su negativnu sliku o sebi i o drugima. I oni su željni ljubavi i pažnje u nadi da će to popraviti negativnu sliku koju o sebi imaju. Međutim, negativna slika koju imaju o drugima sprečava ih da se osiguraju uz partnera, da poveruju u ljubav kao stabilnu, pouzdanu i dostupnu im kategoriju. Možda ih upravo to kvalifikuje za romansu?

I na kraju, trebalo bi razmotriti i drugu mogućnost. Gledano iz ugla evolucije, treba razmotriti mogućnost da se modaliteti vezanosti mogu menjati u skladu sa promenama društveno istorijskog konteksta. To bi moglo da znači mogućnost stvaranja drugih, drugačijih modaliteta vezanosti od već identifikovanih. Ili mogućnost da u vremenu kreativnosti, vitalnosti i razigranosti, ideal više nije pripadanje sigurnom obrascu vezanosti, već hrabrost da se prožive iskustva koja nose različite vrste vezanosti. Možda su romansi dorasli samo oni koji se usuđuju da u ljubavnom zanosu osećaju i emocije koje podrazumevaju kvalitete tzv. nesigurne afektivne vezanosti, samo oni koji su u stanju da podnesu i nezadovoljstvo sobom (negativna slika o sebi) i agresivni naboj (negativna slika o drugima), a zbog ljubavnih rizika, kakvi su mogućnost da se bude ostavljen, nevoljen, prevaren... Oni koji smeju da menjaju obrazac ili oni koji imaju obrazac novog vremena? Istraživanje je ponudilo samo deo odgovora.

Metodološki deo

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja odnosi se na ispitivanje razlika između obrazaca afektivne vezanosti u odnosu na modalitete partnerske veze. Pod modalitetima partnerske veze misli se na ljubav i romansu koji su u teorijskom delu rada već opisani, ali će u empirijskom delu rada biti nešto drugačije nazvani. Naime, u pilot istraživanju sprovedenom za potrebe rada, empirijski su izolovani (i imenovani u skladu sa stavkama koje ih zasićuju) sledeći modaliteti: partnerska veza kao sigurna baza i partnerska veza kao romansa.

Dakle, predmet istraživanja odnosi se na moguće razlike između obrazaca afektivne vezanosti u odnosu na sklonost partnerskoj vezi kao sigurnoj bazi i partnerskoj vezi kao romansi.

Hipoteze

Očekuje se postojanje razlika između obrazaca afektivne vezanosti, a u odnosu na preferencije modaliteta partnerske veze (sigurna baza ili romansa).

Specifične hipoteze

H1: Očekuje se postojanje razlika između obrazaca sa pozitivnom slikom o drugima (nisko izbegavanje: sigurni i preokupirani) i obrazaca sa negativnom slikom o drugima (visoko izbegavanje: bojažljivi i izbegavajući) u pogledu sklonosti ka sigurnoj bazi u ljubavnoj vezi. Naime, može se pretpostaviti da će sigurnoj bazi u ljubavnoj vezi biti skloniji oni koji se na osnovu pozitivne slike o drugima (ili niskog izbegavanja) usuđuju da budu oslonjeni na druge, da u njima traže i bazu iz koje kreću u istraživanje i utočište u slučaju nevolje.

H2: Očekuje se postojanje razlika između obrazaca sa pozitivnom slikom o sebi (niska anksioznost: sigurni i izbegavajući) i obrazaca sa negativnom slikom o sebi (visoka anksioznost: bojažljivi i preokupirani) u pogledu sklonosti ka romansi u ljubavnoj vezi. Naime, osobe koje imaju negativnu sliku o sebi (visoka anksioznost) mogle bi biti *idealne* za trijas simptoma koji odlikuje romansu. Usled nepoverenja u sebe mogli bi biti skloni ljubomori i agresivnosti, kao i strastvenosti u zamenu za bliskost. Takođe, u nastojanju da sačuvaju partnersku vezu, a bez kapaciteta da je prevedu u stabilniju kategoriju, mogli bi pribegavati njenoj idealizaciji.

H3: Očekuje se povezanost osnovnih istraživačkih varijabli sa sociodemografskim varijablama: pol i uzrast.

Varijable istraživanja

Partnerska afektivna vezanost

Partnerska afektivna vezanost najčešće se određuje kao dominantna afektivna veza odraslih koja uz brižnost i seksualnost strukturira ljubavnu vezu (Hazan i Shaver, 1988).

Partnerska afektivna vezanost će biti operacionalizovana na dva načina:

Kontinuirana varijabla: kvalitet afektivne vezanosti izražen je kao skor na dimenzijama anksioznosti i izbegavanja. Pritom, skorovi na dimenziji anksioznosti ukazuju na sliku o sebi, dok skorovi na dimenziji izbegavanja ukazuju na sliku o drugima.

Kategorijalna varijabla: obrazac vezanosti za datu osobu sa četiri kategorije: sigurna vezanost, izbegavajuća nesigurna vezanost, preokupirana nesigurna vezanost i bojažljiva nesigurna vezanost.

Uz kategorijalno primenjeno je i dimenzionalno sagledavanje afektivne vezanosti i zbog veće preciznosti podataka, ali i jer pruža brojnije mogućnosti eksplanacije dobijenih rezultata.

Partnerske ljubavne veze

Partnerska ljubavna veza je odnos između dve osobe zasnovan na seksualnoj razmeni, ali i mnogim i značajnim osećanjima. Brojnost i različitost osećanja koja mogu učestvovati u partnerskom odnosu upućuju na postojanje određenih tipova partnerskog odnosa, o čemu svedoče klasifikacije ljubavnih veza (Lee, 1973; Sterberg, 1986).

U ovom istraživanju akcenat je na teorijski pretpostavljenim i faktorskom analizom potvrđenim modalitetima: modalitet u kome su dominantne potrebe za bliskošću, pažnjom, sigurnom bazom za istraživanje i utočištem u slučaju nevolje i modalitet u kome dominiraju aspekti agresivnosti, strastvenosti i idealizacije partnera i veze.

Instrumenti

Partnerska, afektivna vezanost, biće procenjivana Skalom za procenjivanje bliskih veza, konstruisanom 1998 (Experiences in Close Relationships – Revised (ECR-R) questionnaire, Fraley, Waller, Brennan, 2000). Ovaj instrument operacionalizuje obrasce afektivnih veza u partnerskim odnosima odraslih preko sadržaja svesnih verovanja osobe o bliskim, partnerskim vezama. Reč je o upitniku koji sadrži 36 ajtema, skorovanih sedmostepenom Likert skalom. Instrument je zasnovan na dvodimenzionalnom modelu individualnih razlika u afektivnom vezivanju odraslih (dimenzija anksioznosti i dimenzija izbegavanja). Ove dve dimenzije ukrštanjem daju četiri obrasca afektivnog vezivanja:

- Obrazac izbegavajuće partnerske vezanosti,
- Obrazac sigurnog partnerskog vezivanja,
- Obrazac preokupiranog partnerskog vezivanja,
- Obrazac bojažljivog partnerskog vezivanja.

Partnerska ljubavna veza biće procenjivana Upitnikom ljubavnih odnosa (Romansa kao privilegija nesigurne afektivne vezanosti, LJOR, Stefanović Stanojević, 2012). Reč je o upitniku koji sadrži 24 ajtema (po dvanaest za svaki modalitet skorovanih) skorovanih sedmostepenom Likert skalom. Dakle, na osnovu upitnika operacionalizuju se dva ljubavna stila:

- Sigurna baza
- Romansa

Uzorak

Uzorak je činilo 200 ispitanika studenata Filozofskog fakulteta u Nišu, ujednačenih po polu i podeljenih u dve uzrasne kategorije.

Tabela br. 1: Distribucija po polu

	Pol ispitanika	
	Frekvencija	Procenat
Ženski pol	99	49.5
Muški pol	101	50.5
Total	200	100.0

Tabela br. 2: Distribucija po uzrastu

	Uzrast	
	Frekvencija	Procenat
Mladi ispitanici (19-24)	125	62.5
Stariji ispitanici (25-30)	75	37.5
Total	200	100.0

Postupak istraživanja

Istraživanje je bilo dvofazno:

U prvoj fazi sačinjena je baterija stavki koje opisuju partnerske odnose i iz ugla romanse (idealizacija, agresivnost, strastvenost) i iz ugla ljubavi (posvećenost, pažnja, bliskost, utočište u nevolji, baza iz koje se kreće u istraživanje). Sprovedeno je pilot istraživanje na uzorku (N = 269) studenata Filozofskog fakulteta. Studenti su se dobrovoljno prijavili za učešće u istraživanju, kojom prilikom su bili i obavešteni da je uslov za učešće u istraživanju iskustvo ljubavne veze. Faktorskom analizom utvrđena su, a na osnovu analize stavki koje su dominantno zasićivale određeni faktor, i imenovana dva aspekta ljubavnih odnosa: romana i sigurna baza.

U drugoj fazi (N = 200), uz upitnik ljubavnih odnosa (Romansa kao privilegija nesigurne afektivne vezanosti, LJOR, Stefanović Stanojević, 2012) zadat je i upitnik za procenjivanje individualnih razlika u afektivnoj vezanosti (Experiences in Close Relationships – Revised (ECR-R) questionnaire, Fraley, Waller, Brennan, 2000), kao i upitnik za procenjivanje sociodemografskih podataka.

Rezultati i diskusija

Na početku smo pažnju posvetili proveru jednodimenzionalnosti skala upitnika LJOR. U tu svrhu primenili smo makroprogram za ajtem analizu koji je zasnovan na klasičnoj testnoj teoriji i služi za procenu metrijskih karakteristika kompozitnih merenih instrumenata KakaoKTT (Fajgelj i Janičić, 2008). Od velikog broja indikatora metrijskih svojstava koje program KakaoKTT nudi, izabrana su četiri u svrhu opisa metrijskih karakteristika testova. Prosečna diskriminativnost ajtema je predstavljena preko Fišerovog z koeficijenta. Kao donja prihvatljiva granica uzet je predlog Nana-lija i Bernstina (prema Fajgelj, 2003) od 0,30. Kao pokazatelj jednodimenzionalnosti skale upotrebljen je RMS (root–mean–square) koji predstavlja koren iz proseka kvadriranih koeficijenata korelacije. Donja prihvatljiva granica je takođe 0,30 (Fajgelj, 2003). Pouzdanost testa je predstavljena Kronbahovim alfa koeficijentom sa donjom granicom prihvatljivosti od 0,70. Četvrto, merno svojstvo koje je ispitano je reprezentativnost skale. Da bi se dobila što bolja slika jednodimenzionalnosti skala, korišćeni su i Gutmanovi pokazatelji pouzdanosti, $\lambda_1 - \lambda_1$ i $\lambda_6 - \lambda_6$.

Tabela br. 3 : Indikatori pouzdanosti, reprezentativnosti i homogenosti skala

	RMS1	Fišerov- z2	MSA3	α4	λ1	λ6	m
Sigurna baza	,38	,56	,85	,84	,76	,87	10
Romansa	,38	,51	,74	,74	,59	,72	5

Na osnovu potvrđene kongeneričnost subskala upitika LJOR, za dalju analizu je zadržano 10 ajtema za Sigurnu bazu i pet ajtema za Romansu. U sledećoj tabeli su prikazane korelacije zadržanih ajtema sa odgovarajućim faktorima.

Tabela br. 4: Korelacija stavki sa faktorima

Sigurna baza		Romansa	
ajtem	r	ajtem	r
Spontanost u vezi	,496	Strah od prestanka ljubavi	,468
Pažnja partnera	,713	Egzaltiranost	,677
Briga za partnera	,742	Ljubomora	,668
Potreba za partnerom u situaciji uznemirenosti	,728	Ljutnja na partnera	,600
Potreba za partnerom u situaciji povrednosti	,651	Seksualna strastvenost	,606
Dostupnost partnera	,723		
Nežnost u vezi	,658		
Razumevanje	,503		
Zajednički rituali	,753		
Zajednička interesovanja	,393		

Partnerska afektivna vezanost

Tabela br.5: Distirbucija obrazaca afektivne vezanosti

	Obrasci	
	Frekvencija	Procenat
Sigurni	54	27.0
Izbegavajući	39	19.5
Preokupirani	32	16.0
Bojazljivi	75	37.5
Total	200	100.0

Na testiranom uzorku distribucija obrazaca afektivne vezanosti je donekle neočekivana. Obrazac bojazljive afektivne vezanosti je najučestaliji (37.5%). Iako netipičan, ovakav nalaz već je bio karakteristika domaćeg uzorka tokom dvehiljaditih, pa nije sasvim iznenađujući (Stefanović Stanojević, 2007, 2008). Za bojazljivim sledi obrazac sigurne afektivne vezanosti (27%), a zatim izbegavajući (19.5%) i na kraju preokupirani obrazac afektivne vezanosti (16%). Slika afektivne vezanosti testiranog uzorka još je potpunija ako se sagleda preko odnosa dimenzija izbegavanja i anksioznosti koje su u osnovi dobijenih kategorija, odnosno obrazaca (Tabela br. 6).

Tabela br 6: Aritmetičke sredine izbegavanja i anksioznosti

	N	Min	Max	AS	SD	t	p
Izbegavanje	200	1.17	6.67	3.14	1.014	4.039	.000
Anksioznost	200	1.33	6.39	3.51	.996		

Dakle, razlika u zastupljenosti dimenzija izbegavanje i anksioznost je statistički značajna, a u korist dimenzije anksioznosti (Tabela br. 6). Na osnovu visine anksioznosti i izbegavanja na celom uzorku mogli bismo reći da su ispitanici generalno skloniji nesigurnosti i negativnoj slici o sebi (3.512), nego nepoverenju i negativnoj slici o drugima (3.147). Pogledajmo odnos navedenih dimenzija u okviru svakog od obrazaca i značajnost razlika između obrazaca u pogledu dimenzija izbegavanje i anksioznost (Tabela br. 7):

Tabela br.7: Aritmetičke sredine anksioznosti i izbegavanja i značajnost razlika između obrazaca

		N	AS	SD	Minimum	Maximum	F	p
Izbegavanje	sigurni	54	2.13	.462	1.17	2.89	131.743	.000
	izbegavajući	39	3.75	.702	3.00	6.67		
	preokupirani	32	2.30	.597	1.17	4.11		
	bojažljivi	75	3.91	.600	2.89	6.44		
	Total	200	3.14	1.010	1.17	6.67		
Anksioznost	sigurni	54	2.75	.518	1.83	3.61	101.211	.000
	izbegavajući	39	2.64	.560	1.33	3.78		
	preokupirani	32	4.61	.777	3.67	6.39		
	bojažljivi	75	4.03	.664	3.28	6.39		
	Total	200	3.51	.996	1.33	6.39		

Na osnovu dobijenih rezultata mogli bismo reći da se obrasci afektivne vezanosti statistički značajno razlikuju u pogledu visine dimenzija izbegavanje i anksioznost. Ukoliko znamo da dimenzija izbegavanja određuje sliku o drugima, a dimenzija anksioznosti sliku o sebi, na osnovu *post hoc* analize (Tabela br. 8) moglo bi se reći da su negativnoj slici o drugima najskloniji ispitanici koji pripadaju bojažljivom obrascu (najviši skor na izbegavanju), dok za njima slede ispitanici koji pripadaju izbegavajućem obrascu (razlika nije statistički značajna). Sa druge strane, najviše poverenja u druge imaju ispitanici koji pripadaju sigurnom obrascu (najniži skor na izbegavanju), dok za njima slede preokupirano afektivno vezani ispitanici (razlika nije statistički značajna). Što se slike o sebi tiče, iz tabele se može videti da su ispitanici koji pripadaju preokupiranom obrascu najskloniji negativnoj slici o sebi (najviši skor na anksioznosti), a za njima slede ispitanici koji pripadaju bojažljivom obrascu (razlika je statistički značajna, Mean Difference = .57606*, p < .000). Najpovoljniju sliku o sebi imaju ispitanici koji pripadaju izbegavajućem obrascu (najniži skor na anksioznosti), a na drugom mestu su ispitanici koji pripadaju sigurnom

obrascu (razlika nije statistički značajna). Rezultati *post hoc* analize potvrđuju nalaz, ukazujući i na značajnost dobijenih razlika između obrazaca.

Iako dobijeni rezultati potvrđuju osnovu za klasifikaciju afektivne vezanosti u četiri obrasca, pažnju zaslužuju nalazi o izvesnim razlikama u intenzitetu dimenzija koji se u kategorijalnom pristupu ne uočavaju. Dakle, dok se u kategorijalnom pristupu ostaje na konstataciji da i preokupirano afektivno vezani kao i bojažljivo afektivno vezani ispitanici imaju negativnu sliku o sebi, rezultati *post hoc* analize ukazuju na statistički značajnu razliku u korist preokupiranog obrasca. Preciznije, rezultati ukazuju da statistički značajno lošije misle o sebi preokupirano afektivno vezani, nego bojažljivi ispitanici. Ovo je nalaz koji zaslužuje dalju proveru.

Tabela br. 8: *Post hoc* analiza značajnosti razlika

Zavisna varijabla	(I) obrazac	(J) obrazac	razlika AS (I-J)	p
anksioznost		sigurni	1.85841	.000
	preokupirani	izbegavajući	1.97356	.000
		bojažljivi	.57606	.000
		sigurni	1.28235	.000
	bojažljivi	izbegavajući	1.39749	.000
			sigurni	1.62021
izbegavanje	izbegavajući	preokupirani	1.44769	.000
		sigurni	1.78226	.000
	bojažljivi	preokupirani	1.60975	.000

Modaliteti partnerske veze:

Tabela br. 9: Aritmetičke sredine i značajnost razlika modaliteta partnerske veze

	N	Min	Max	AS	SD	t	p
Sigurna baza	200	12.00	84.00	66.05	12.795		
Romansa	200	30.00	84.00	51.84	9.303	12.814	.000

Uzorak bismo mogli opisati kao skloniji ljubavi sa osloncem na partnera, nego romansi.

Razlike između obrazaca u pogledu modaliteta partnerskih veza

Tabela br. 10: Aritmetičke sredine obrazaca vezanosti i značajnost razlika u odnosu na modalitete partnerske veze

	N	AS	SD	Minimum	Maksimum	F	p
sigurna.baza	sigurni	54	73.22	7.467	51.00	84.00	38.322 .000
	izbegavajući	39	53.69	13.613	12.00	82.00	
	preokupirani	32	75.34	6.718	60.00	84.00	
	bojažljivi	75	63.34	11.113	19.00	84.00	
	Total	200	66.05	12.795	12.00	84.00	

	sigurni	54	48.42	7.194	30.00	62.00	6.132	.001
	izbegavajući	39	49.74	9.941	32.00	69.00		
romansa	preokupirani	32	54.81	9.127	36.00	75.00		
	bojazljivi	75	54.13	9.491	34.00	84.00		
	Total	200	51.84	9.303	30.00	84.00		

Tabela br. 11: *Post hoc* analiza značajnosti razlika

Zavisna varijabla	(I) obrazac	(J) obrazac	razlika AS (I-J)	p
sigurna.baza	sigurni	izbegavajući	19.52991	.000
		bojazljivi	9.87556	.000
	preokupirani	sigurni	2.12153	.354
		izbegavajući	21.65144	.000
	bojazljivi	bojazljivi	11.99708	.000
		izbegavajući	9.65436	.000
romansa	preokupirani	sigurni	6.38657	.002
		izbegavajući	5.06891	.019
	bojazljivi	sigurni	5.70741	.000
		izbegavajući	4.38974	.014

Dakle, ispitanici koji pripadaju različitim obrascima afektivne vezanosti značajno se statistički razlikuju i po potrebi za partnerom kao sigurnom bazom ($F = 38.322$, $p < .000$), i po potrebi za romansom u ljubavnoj vezi ($F = 6.132$, $p < .001$), čime je potvrđena opšta hipoteza.

Sigurno i preokupirano afektivno vezani ispitanici značajno češće preferiraju kvalitet sigurne baze u ljubavnoj vezi od izbegavajuće i bojažljivo afektivno vezanih. i dok razlika između sigurno i preokupirano afektivno vezanih nije statistički značajna, razlika između ispitanika koji pripadaju izbegavajućem i bojažljivom obrascu (u pogledu potrebe za sigurnom bazom) jeste statistički značajna. Dakle, bojažljivo afektivno vezani statistički značajno češće su skloni potrebi za sigurnom bazom od izbegavajuće afektivno vezanih ispitanika. Ovim nalazom potvrđuje se prva specifična hipoteza, odnosno očekivanje da će ispitanici sa pozitivnom slikom o drugima češće preferirati sigurnu bazu kao oblik partnerske veze.

Kada se radi o potrebi za romansom, preokupirano i bojažljivo afektivno vezani ispitanici značajno su joj skloniji od sigurno i izbegavajuće afektivno vezanih ispitanika. Preciznije, bojažljivo afektivno vezani ispitanici statistički značajno skloniji su romansi od sigurno afektivno vezanih ispitanika ($p < .000$) i od izbegavajuće afektivno vezanih ispitanika ($p < .014$). Takođe, preokupirano afektivno vezani ispitanici statistički značajno češće skloni su romansi nego ispitanici koji pripadaju izbegavajućem ($p < .019$), odnosno sigurnom obrascu ($p < .002$). Ovaj nalaz potvrđuje drugu specifičnu hipotezu, odnosno očekivanje da će ispitanici koji imaju negativnu sliku o sebi preferirati romansu u odnosu na sigurnu bazu.

Razlike aritmetičkih sredina u odnosu na pol uzrast ispitanika

Tabela br. 12: Aritmetičke sredine i značajnost razlika u odnosu na pol

pol		izbegavanje	anksioznost	sigurna baza	romansa
Ž	AS	2.83	3.56	63.74	54.00
	SD	1.029	1.019	7.319	9.350
M	AS	3.45	3.45	59.24	57.44
	SD	.904	.975	9.653	9.393
	t	4.489	.809	3.719	2.600
	p	.000	.419	.000	.01

Statistički značajno muškarci su skloniji izbegavanju, dok povodom dimenzije anksioznosti nema značajnih razlika po polu. Takođe, statistički značajno devojke su sklonije potrebi za sigurnom bazom u ljubavnoj vezi, a mladići romansi. U pogledu starosti ispitanika je dobijena razlika u odnosu na anksioznost. Anksiozniji su mlađi ispitanici.

Tabela br. 13: Aritmetičke sredine i značajnost razlika u odnosu na uzrast

Starost ispitanika		izbegavanje	anksioznost	sigurna baza	romansa
Mladji (od 19–24)	AS	3.21	3.61	61.62	56.14
	SD	1.058	1.037	8.506	9.189
Stariji (25–30)	AS	3.02	3.33	61.22	55.06
	SD	.929	.903	9.444	10.039
	t	1.358	1.977	.307	.775
	p	.176	.049	.759	.439

Na osnovu predstavljenih rezultata, može se samo delimično potvrditi hipoteza o očekivanju povezanosti partnerskih veza i obrazaca vezanosti sa polom i uzrastom.

Zaključci i preporuke za dalja istraživanja

Rezultati potvrđuju većinu postavljenih hipoteza i upućuju na sledeće zaključke:

- Sigurno afektivno vezani ispitanici značajno češće preferiraju kvalitet sigurne baze u odnosu na romansu. Ovaj nalaz razumljiv je iz ugla pozitivne slike o drugima i otuda kapaciteta koji sigurno afektivno vezane osobe nose: kapaciteta za predavanje drugima, kapaciteta za poverenje i oslanjanje na druge. Naučene da u sigurnom ambijentu istražuju sredinu, osobe koje pripadaju sigurnom obrascu čine to i u odraslom dobu. Preferiraju sigurnu bazu nad rizičnom romansom. U skladu sa sigurnom slikom koju imaju o sebi, mogli bismo očekivati da će im ljubav kao sigurna baza trajno obezbeđivati osećanje zadovoljstva i kontinuirane sreće umesto čarolije i sreće trenutka. Pretpostavku bismo mogli proveriti tek budućim longitudinalnim istraživanjima.

- Bojažljivo afektivno vezani ispitanici značajno češće preferiraju kvalitet romanse u odnosu na sigurnu bazu. Negativna slika o sebi potvrđuje se kao predispozicija za karakteristike koje odlikuju romanse: Na osnovu nepoverenja u sebe razvijaju se ljubomora i agresivnost, dok je strastvenost moguća zamena za bliskost. Takođe, u nastojanju da sačuvaju partnersku vezu, a bez kapaciteta (negativna slika o drugima) da je prevedu u stabilniju kategoriju, bojažljivo vezani pribegavaju idealizaciji veze. Romansa im obezbeđuje čaroliju trenutka, umesto kontinuiranog zadovoljstva.
- Izbegavajuće afektivno vezani ispitanici su značajno ređe skloni i jednom i drugom modalitetu partnerske veze od ispitanika u svim ostalim obrascima. I ovaj nalaz je u skladu sa teorijskim očekivanjima: nepoverenje u druge uz odbrambeno dobru sliku o sebi – čine ih dovoljnim sebi samima.
- Ispitanici koji pripadaju preokupiranom obrascu značajno su skloni i sigurnoj bazi, ali i romansi. Postavlja se pitanje da li zbog potrebe da osiguraju naklonost partnera pristaju na modalitet kome je partner skloniji?

Pred budućim istraživanjima u ovoj oblasti nalaze se brojni zadaci. Mnogi od njih jasniji su na osnovu sagledavanja nedostataka istraživanja koje je predstavljeno. Pomenućemo samo neke:

- Instrument čije metrijske karakteristike tek treba poboljšati.
- Uzorak koji je u ovom slučaju bio selekcionisan (studenti Filozofskog fakulteta).
- Istraživanjem nije provereno ni da li su ispitanici zadovoljni kvalitetom svoje veze, ni koliko dugo ostaju u tako formiranim vezama.

Ukoliko i preciznije pripremljena istraživanja potvrde dobijene rezultate, čini se da smo pred formulisanjem ohrabrujuće pretpostavke o potencijalima nesigurno afektivno vezanih osoba (pre svega bojažljivo afektivno vezanih). Kvalitet nesigurnosti u sebi i druge preporučuje ih za romanse. U romansi nije udobno, ali jeste uzbudljivo.

Literatura

1. Bowlby, (2011). Sigurna baza, kliničke primene teorije afektivnog vezivanja, Zavod za udžbenike, Beograd.
2. Fajgelj Stanislav, Janičić Bojan (2008). KAKAOKTT: SPSS makro za ajtem analizu – klasični model, *Primenjena psihologija*, vol. 1 (3–4), str. 207–222.
3. Hazan, C., & Shaver P. R. (1988). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–524.
4. Lee, J. A. (1973) *A colors of love: An exploration of the ways of loving*. Toronto. New Press. Mičel, S., (2008). *Može li ljubav da traje*, Biblioteka Imago, Clio, Beograd.
5. Stefanović Stanojević, T. (2007). Afektivna vezanost kao kroskulturni fenomen. U: N. Hanak i A. Dimitrijević (ur). *Afektivno vezivanje, teorija, istraživanje, psi-*

- hoterapija*. Beograd, Centar za izdavačku delatnost Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, str. 45–65.
6. Stefanović Stanojević, T. (2008). *Rano iskustvo i ljubavne veze*, Punta, Niš.
 7. Stefanović Stanojević Tatjana (2012). Romansa kao privilegija nesigurne afektivne vezanosti, 60. Naučno stručni skup psihologa Srbije, Beograd, str. 36.
 8. Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93, 119–135.
 9. Štajner Popović, T., Brzev Ćurčić, V. (2008). *Ljubav*, Biblioteka: Posebna izdanja, Dereta, Beograd.
 10. The Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R) Questionnaire Fraley, Waller, and Brennan (2000) <http://internal.psychology.illinois.edu/~rcfraley/measures/ecritems.htm> od 15.06.2011.

Jasmina Nedeljković, Tatjana Stefanović Stanojević, Aleksandra Kostić

ROMANCE AS A STABLE ADULT EXPERIENCE: ATTEMPT TO MEASURE

Abstract

Romance is a term that is commonly used in modern literature to refer to a certain form of partner or love relationships. It is a complex of feelings that develop in a partner relationship and that fall somewhere between romantic love, being in love and love (what makes it different from romantic love is sexual passion, from being in love its capacity to last, and from love its idealisation and aggressiveness). Therefore, romance is characterised by: passionate sexuality (eroticism), idealisation of the partner and relationship and possible aggression as a response to surrender, dependence and vulnerability in relation to the partner. A traditional psychological interpretation is that romance is a phase in a love relationship which lasts short. When analysing the reasons because of which romance lasts short, the factor that is regarded as the most important one is the intolerance of the anxiety caused by numerous risks: idealisation, sexual passion and aggressiveness. Faced with anxiety, a human need for security wins. Thence, romance becomes transformed into love. Love is a complex consisting of three systems: system of affective attachment, system of caregiving and system of sexual behavior. We assume that one of the systems is responsible for turning romance into love and it is precisely the system of affective attachment.

With a view to checking the above mentioned assumptions, an expectation has been formulated that there will be differences in the patterns of affective attachment depending on the preferred type of the partner relationship. A two – phase research was conducted: in the first phase, a questionnaire for assessing partner relationship was made and research was conducted on the sample of students (N=297) of the Faculty of Philosophy in Nis. Using the factor analysis, two factors were isolated, named Secure Base and Romance. In the second phase (N=200), together with the questionnaire about love relations (Love Relations: Romance, Stefanović Stanojević, Nedeljković,

Dragičević, 2012), respondents were also given a questionnaire for assessing individual differences in affective attachment (Experiences in Close Relationships - Revised (ECR-R) questionnaire, Fraley, Waller, Brennan, 2000).

The results of the analysis of the variances confirm the expectation that the respondents who belong to different patterns of attachment will statistically significantly differ both in the need for partner as a secure base, and in the need for romance in a love relationship. Analysing the significance of differences (posthoc) it was determined: Respondents who belong to secure and preoccupied attachment type significantly more often prefer quality of the secure base in a love relationship than respondents who belong to dismissive-avoidant and fearful-avoidant type of attachment. Respondents belonging to fearful-avoidant type are significantly more prone to romance than respondents belonging to secure and dismissive-avoidant attachment type. Respondents who belong to preoccupied attachment type are significantly more prone to romance than respondents who belong to secure and dismissive-avoidant type of attachment.

The obtained results contribute to a deeper understanding of individual differences in inclinations to partner relationships, primarily by identifying the secure pattern of affective attachment as a pattern responsible for turning romance into love. We assume that persons who belong to the secure pattern, since they grew up in the secure base environment, when it becomes tense in romance, do what they have learnt: they get attached and turn a partner into a secure base for research or a refuge in case of trouble, or in different words, into a person who is predictable and easily available. The findings related to the inclination to romance of persons belonging to dismissive-fearful and preoccupied attachment types are understandable from the point of view of the negative image of the self which is common to them and which *recommends* them for the triad of the symptoms of romance. Namely, due to self-distrust they could be prone to jealousy and aggressiveness, as well as passion in exchange for closeness. In addition, attempting to save a partner relationship, and without the capacity of turning it into a more stable category, they could resort to idealising it.

Key words: patterns of affective attachment, romance, love